Valori temporal-aspectuale ale imperfectului în română şi italiană

Magdalena IURESCU
Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava

Abstract: In Romanian and Italian specialized literature, the imperfect is regarded as a relative tense that usually expresses simultaneity in the past, but can also express anteriority or futurity in the past. Its specific aspectual values (imperfect and iterative) oppose it to the other past tenses that express perfect and non-iterative values. A difference between Romanian and Italian consists in the fact that, in the indirect speech, Italian converts the present tense of the direct speech into imperfect tense, according to the temporal sequence rules; in Romanian language, during the transposition from direct speech to the indirect speech do not occur modifications of the verbal mood or tense, but only at the level of the grammatical category of person. This paper proposes a corpus research, which comprises fragments of Alessandro Manzoni's novel, "I Promessi Spossi", and the Romanian translation, "Logodnicii", realized by Alexandru Balaci. The study will take into consideration the way in which the imperfect tense is translated, from the source text to Romanian language.
Keywords: *temporal and aspectual values, basic features, contextual features, corespondences betwen Romanian and Italian imperfect.*

Orice timp verbal se defineşte din punct de vedere semantic printr-o semnificaţie temporală, asociată cu valori aspectuale şi modale. [Cf. *Gramatica limbii române,* 2005: 401.] Dumitru Irimia consideră că există un raport de complementarietate între timp şi categoriile gramaticale ale modului şi aspectului. [Cf. Irimia, 1997: 210.] Acest cumul de trăsături reprezintă *semnificaţia intrinsecă* a unui timp verbal, însă acesta poate avea şi *valori contextuale* (temporale, aspectuale şi modale). Semnificaţiile contextuale reflectă intenţiile vorbitorilor şi se concretizează în *extensii* ale trăsăturilor de bază sau în *deviaţii* de la acestea. [Cf. *Gramatica limbii române,* 2005: 401-402.] În continuare, vom avea în vedere valorile temporal-aspectuale de bază şi contextuale ale imperfectului în română şi în italiană. Vom face însă abstracţie de caracteristicile modale, pe care le vom menţiona doar dacă prezenţa lor modifică trăsăturile temporale sau aspectuale.

În majoritatea lucrărilor de specialitate româneşti şi italiene, se precizează că valoarea temporală de bază a imperfectului este exprimarea simultaneităţii în trecut; verbul la acest timp gramatical intră în relaţie cu timpuri perfective ale indicativului sau cu un alt verb la imperfect. Dumitru Irimia consideră că imperfectul se află într-o situaţie specială, actualizându-se atât ca timp absolut, cât şi ca timp relativ, însă este întrebuinţat de cele mai multe ori cu valoare absolută. [Cf. Irimia, 1997: 211.] În lucrarea *Structura morfologică a limbii române contemporane,* autorii nu includ imperfectul printre timpurile relative, considerând exprimarea simultaneităţii în trecut ca fiind o valoare contextuală. Ei repartizează în clasa

BDD-A27339 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:25 UTC)

timpurilor relative ale indicativului doar mai mult ca perfectul şi viitorul anterior. [Iordan, Guţu Romalo, Niculescu, 1967: 226.) Cercetătoarea Mioara Avram avansează ideea că valoarea de simultaneitate în trecut poate fi *relativă* – când reperul temporal se exprimă în aceeaşi frază printr-un alt verb la un timp trecut al indicativului – şi *absolută* – când relaţia imperfectului cu alte timpuri se deduce din context. [Avram, 1986: 171.] Autorii ultimei ediţii a *Gramaticii* Academiei numesc imperfectul un *timp anaforic* deoarece se referă la un alt interval de timp din zona trecutului, care poate fi exprimat explicit sau poate fi recuperat din contextul extralingvistic. [Cf. *Gramatica limbii române,* 2005: 424.] Intervalul de timp poate fi exprimat în aceeaşi frază, printr-o propoziţie circumstanţială temporală (***Când Radu a intrat în casă,*** *Andreea* ***se uita*** *la televizor.*), un verb la gerumziu ce contrage o temporală (***Alergând spre casă, se gândea*** *la fiica ei şi* ***era*** *foarte fericită.*), un adverb sau o expresie adverbială (***pe data de 1 decembrie 2002/anul trecut/cu un an înainte, era*** *cald.)* şi un grup verbal alcătuit dintr-un verb la trecut şi un adverb care fixează acţiunea în timp (***A venit de curând*** *în ţară şi deja îşi* ***construia*** *o casă.*) sau printr-o propoziţie independentă cu un verb la perfect sau la mai mult ca perfect (***Radu a intrat în casă.*** *Andreea* ***se uita*** *la televizor.*). Când nu este exprimat, reperul temporal poate fi recuperat din situaţia de comunicare. De exemplu, într-un enunţ ca *Pe unde umblai ieri-dimineaţă?,* rămân neexprimate cuvintele: *când te-am căutat.* [Cf. *ibidem,* p. 425-426.]

Majoritatea specialiştilor italieni au oarecare rezerve în a caracteriza un timp ca relativ sau absolut. Luca Serianni, de exemplu, susţine că un timp poate fi utilizat atât cu valoare absolută, cât şi relativă. [Serianni, 1989: 234.] În *Grande Gramatica Italiana di Consultazione,* se precizează că imperfectul este *un timp relativ prin excelenţă.* [Cf. *Grande Grammatica Italiana di Consultazione,* 1991: 73.] Reperul temporal poate fi exprimat explicit, prin propoziţii temporale (*La settimana scorsa,* ***mentre tu passavi tutto il tempo sui libri,*** *io* ***mi vedevo*** *parecchi film*[1].), adverbe sau locuţiuni adverbiale (***Ieri a quest'ora, giocavo*** *a carti*[2].) sau printr-o propoziţie independentă (Parlante A.: "*L'anno scorso facevo un viaggio."* Parlante B.: "*Ebbene, cos'****è successo***[3]***?")***. De asemenea, reperul temporal poate fi implicit. În propoziţia *Giovanni passeggiava avanti e indietro*[4]*.,* citită în sens durativ, se poate deduce din context împrejurarea în care se petrece acţiunea. [Cf. *ibidem:* 74.]

Trăsătura aspectuală de bază a imperfectului este aceea de a exprima acţiuni imperfective, definite de specialişti ca fiind *neîmplinite* [Irimia 1997: 231.] sau *nedesăvârşite.* [Iordan, Guţu Romalo, Niculescu, 1967: 231.] În *Gramatica de bază a limbii române,* se precizează că acest mod de a privi lucrurile este depăşit şi inconsecvent deoarece imperfectul prezintă acţiunea ca fiind în desfăşurare în funcţie de reperul temporal din trecut, însă încheiată în prezent. [Cf. *Gramatica de bază a limbii române,* 2010: 254]. Înclinăm totuşi să credem mai justă opinia formulată în gramaticile tradiţionaliste deoarece într-un enunţ precum: *Acum o oră el încă mai* ***lucra.,*** este posibil ca cel care realizează acţiunea să continue să lucreze şi în prezent sau chiar şi în viitor. Prin caracterul său imperfectiv, imperfectul se opune celorlalte timpuri ale trecutului indicativ. Când apare într-un text împreună cu acestea, verbul la imperfect subliniază caracterul neîncheiat al acţiunilor. De exemplu, o acţiune punctuală la perfect întrerupe o alta durativă la imperfect: *Tocmai* ***ieşeam*** *pe uşă, când* ***am auzit*** *sunând telefonul.* [Cf. Irimia, 1997: 231-232.] Specialiştii italieni constată, la rândul lor, caracterul neîncheiat (*incompiuto*) al acţiunilor exprimate de

[1] „Săptămâna trecută, **pe când tu îţi petreceai timpul citind,** eu **mă uitam** la o mulţime de filme."
[2] „**Ieri pe vremea asta** jucam cărţi."
[3] „Vorbitorul A: –Anul trecut eram într-o călătorie. Vorbitorul B.: –Ei bine, ce **s-a întâmplat?**"
[4] „Giovanni se plimba înainte şi înapoi."

BDD-A27339 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:25 UTC)

imperfect. [Cf. Serianni, 1989: 394.] Prin caracterul său imperfectiv, se opune celorlalte timpuri ale trecutului indicativ, şi, când intră în relaţie cu unul dintre acestea, verbul la imperfect subliniază caracterul neîmplinit al acţiunii: *Quando* ***arrivò*** *la notizia, Andrea* ***faceva*** *tranquillamente colazione, come ogni mattina*[5]. [Cf. Serianni, 1989: 394.]

Valorile contextuale, văzute ca *extensii,* ale aspectului imperfectiv sunt exprimarea duratei şi a iteraţiei. Imperfectul prezintă acţiunea din perspectiva opoziţiei durativ/nondurativ, ca fiind durativă, iar din perspectiva opoziţiei iterativ/noniterativ, ca fiind iterativă. [Cf. Irimia, 1997: 231.] Valoarea sa durativă prezintă acţiunea în desfăşurare; verbele la imperfect se caracterizează din punct de vedere semantic ca fiind durative sau de stare: *Pe atunci* ***erai*** *mai înţelegător. Ana* ***dormea*** *când a sunat telefonul. Am Ieşit pe terasă. Soarele* ***răsărea.*** Când se utilizează verbe cu caracter momentan, acţiunea este prezentată din interior: ***Deschidea*** *uşa cu teamă.* [Cf. *Gramatica de bază a limbii române,* 2010: 253-254.] Cu valoare iterativă, imperfectul se actualizează în două subdiviziuni: repetitivă şi frecventativă. [Cf. *Gramatica limbii române,* 2005: 450.] Valoarea repetitivă se exprimă prin verbe punctuale: *Copilul* ***sărea.,*** iar frecvenţa în trecut este marcată cu ajutorul unor circumstanţiale: ***Vara mergeau*** *la mare.* [Cf. Iordan, Guţu Romalo, Niculescu, 1967: 231]. Imperfectul poate exprima concomitent durata şi iteraţia; de regulă, într-un astfel de context, apar verbe corelate la imperfect: ***Răspundea*** *la telefon şi în acelaşi timp* ***intra*** *secretara.* [Cf. Irimia, 1997: 232 şi *Gramatica limbii române,* 2005: 429.] Cercetătorii italieni subliniază, de asemenea, că principalele valori contextuale ale aspectului imperfectiv sunt durata şi iteraţia. Valoarea durativă a imperfectului se exprimă atunci când verbul arată o acţiune trecută în desfăşurare, care poate continua şi în prezent: *La pioggia* ***cadeva*** *ininterrottamente da due giorni*[6]. [Cf. *Grande Grammatica Italiana di Consultazione,* 1991: 83 şi Dardano, Trifone, 1996: 242.] Battaglia şi Pernicone subliniază, la rândul lor, că imperfectul exprimă iteraţia , având două actualizări: frecventativă şi repetitivă: ***Andava*** *e* ***veniva*** *continuamente senza fermarsi mai*[7]*., Mio padre* ***s'alzava sempre alle quattro del mattino***[8]***.*** [Battaglia, Pernicone, 1965: 371.] O succesiune de verbe la imperfect evidenţiază caracterul frecventativ-durativ al acţiunilor exprimate: *Tutte le mattine il professore* ***si alzava*** *alle 7 e un quarto,* ***si rasava*** *e* ***scendeva*** *al bar per fare colazione*[9]. [Cf. *Grande Grammatica Italiana di Consultazione,* 1991: 77.]

Având valori preponderent relative, imperfectul intră în relaţie cu celelalte timpuri ale indicativului şi exprimă, cu precădere, simultaneitatea, însă poate actualiza şi valorile contextuale de anterioritate sau posterioritate. În limba română, imperfectul poate exprima acţiuni anterioare unui alt proces în trecut: *În sfârşit, Angela* ***s-a ridicat*** *din fotoliul unde* ***zăcea*** *de dimineaţă.* În relaţie cu mai mult ca perfectul, dar şi cu perfectul compus cu valoare de mai mult ca perfect, acesta marchează posterioritatea în trecut şi este numit de specialiştii români prin sintagma *prezent în trecut: Dana* ***a început/începuse*** *să scrie referatul săptămâna trecută, şi de-abia acum îl* ***termina.*** Cornel Săteanu susţine că imperfectul constituie un punct de reper pentru toate celelalte timpuri ale trecutului, care se raportează la acesta. Un rol important îl are adverbul *acum,* a cărui semnificaţie, subliniază autorul, nu acoperă doar prezentul, ci şi o parte din viitorul sau din trecutul apropiat. [Cf. Săteanu, 1980: 44 şi 101.] În relaţie cu anumite adverbe, cum ar fi *odinioară, atunci* etc., imperfectul indică o acţiune întâmplată într-un trecut îndepărtat: ***Pe atunci****, timpurile* ***erau*** *mai bune şi oamenii* ***nu erau***

[5] „Când **a primit** vestea, Andrea **îşi lua** micul dejun, ca în fiecare dimineaţă."
[6] „**Ploua** necontenit de două zile."
[7] „**Umbla** întruna încoace şi încolo.
[8] „Tatăl meu **se trezea** mereu la patru dimineaţa."
[9] „În fiecare dimineaţă, profesorul **se trezea** la şapte şi un sfert, **se bărbierea** şi **cobora** la bar pentru a-şi lua micul dejun."

BDD-A27339 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:25 UTC)

atât de îngânduraţi ca acum. Imperfectul de proximitate exprimă o acţiune apropiată momentului redat de verbul din regentă: *Nici nu terminam fraza că mă şi* ***întrerupea***. [Cf. *Gramatica limbii române,* 2005: 425 ş. urm.] În italiană, imperfectul poate indica un proces anterior sau posterior altei acţiuni trecute, asemănându-se cu *imperfectul de proximitate* din limba română: ***Suonavano*** *le 8. Egli si alzò, si lavò e si vestì*[10]. (cu valoare de anterioritate), *Miro girò l'interruttore. La luce lo* ***abbagliava***[11]***.*** (cu valoare de posterioritate). Imperfectul mai poate exprima un fapt care a durat într-un trecut îndepărtat: *Nell'antichità, gli uomini* ***adoravano*** *il fuoco come una divinità*[12]. [Cf. *Grande Grammatica Italiana di Consultazione,* 1991: 77 ş. urm.] Specialiştii italieni înţeleg prin *prezent în trecut* transpunerea unui verb la prezent din vorbirea directă, într-un imperfect în vorbirea indirectă. Acest lucru se datorează faptului că imperfectul exprimă simultaneitatea cu un timp trecut, iar regulile mult mai stricte de concordanţă a timpurilor din limbile romanice occidentale stipulează că dacă verbul regent stă la un timp trecut, este necesar ca verbul din subordonată să fie conjugat la un timp trecut care exprimă simultaneitatea. Următoarele enunţuri preluate din *Grande Grammatica Italiana di Consultazione* ilustrează modul în care au loc transformările: *Luciana mi ha detto: „****Esco*** *proprio ora dall'ospedale."/Luciana mi ha detto che* ***usciva*** *proprio allora dall'ospedale*[13]. [Cf. *Grande Grammatica Italiana di Consultazione,* 1991: 75.]După cum se poate observa, în română se foloseşte prezentul deoarece limba noastră nu are reguli de concordanţă a timpurilor atât de stricte: prezentul din propoziţiile independente rămâne neschimbat în propoziţiile completive directe. De altfel, în lucrarea *Structura morfologică a limbii române contemporane,* autorii găsesc greşită formularea: *Se întreba pe unde* ***se afla*** *acum Otilia, ce* ***făcea,*** *ce* ***gândea.*** Imperfectul trebuie înlocuit cu prezentul: „Se întreba pe unde **se află** acum Otilia, ce **face,** ce **gândeşte."** [Cf. Iordan, Guţu Romalo, Niculescu, 1967: 231.] În *Gramatica de bază a limbii române,* se precizează că imperfectul aflat în propoziţii completive directe ale verbelor declarative *fixează reperul temporal.* Într-un enunţ precum: *Mi-a spus că* ***era*** *supărat.,* nu există acelaşi raport de simultaneitate ca în cazul exemplelor din italiană; *era* de aici sugerează faptul că cel despre care se vorbeşte fusese supărat cu mai mult timp în urmă. [Cf. *Gramatica de bază a limbii române,* 2010: 253.] La aceste valori, se mai poate adăuga o trăsătură contextuală, nemenţionată în gramaticile româneşti şi italiene, însă luată în discuţie de Maurice Grevisse: imperfectul utilizat în explicaţii: *En fin, ils aperçurent une petite lueur. C'****était*** *la mer*[14]. [Cf. Grevisse, 1975: 722.]

Pe lângă valorile contextuale prezentate ca *extensii* ale valorilor de bază, imperfectul are şi trăsături *deviante,* care se manifestă la nivel aspectual, temporal sau modal. Imperfectul poate avea valoare de perfect, atunci când un verb de acţiune exprimă concomitenţa sau apropierea faţă de procesul redat printr-un alt verb la perfect, într-un context în care sunt utilizate adverbe ce sugerează ideea de semelfactiv şi punctual: *Lucian tocmai* ***deschidea*** *uşa, când auzi strigătul.; Al termine della lezione, Gisella* ***tirava*** *un sospiro di sollievo*[15]. [Cf. *Gramatica limbii române,* 2005: 430 şi *Grande Grammatica Italiana di Consultazione,* 1991: 86.] Imperfectul poate avea şi valoare de mai mult ca perfect, concurând cu acesta: *Mesagerul pe care îl aşteptam* ***venea/venise*** *tocmai de la Paris.; L'esperienza passata gli insegnava/****aveva insegnato*** *che*

[10] „**Era** ora opt. El se trezi, se spălă şi se îmbrăcă."
[11] „Miro apăsă pe întrerupător. Lumina îl orbea."
[12] „În antichitate, oamenii **adorau** focul ca pe o divinitate."
[13] „Luciana mi-a spus:
–**Ies** chiar acum din spital./Luciana mi-a spus că **iese** chiar acum din spital."
[14] „În sfârşit, zăriră o mică licărire. **Era** marea."
[15] „La sfârşitul lecţiei, Gisellei **îi scăpă** un suspin de uşurare."

BDD-A27339 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:25 UTC)

l'impulsività è controproducente[16]. [Cf. *Gramatica limbii române,* 2005: 430 şi *Grande Grammatica Italiana di Consultazione,* 1991: 80.] Tot cu valoare perfectivă este utilizat aşa-numitul *imperfect de perspectivă* (*imperfetto prospettivo*). Intrând în relaţie cu celelalte timpuri ale trecutului, acesta poate prezenta acţiunea ca posterioară faţă de un eveniment trecut. În limba română, *imperfectul de perspectivă* concurează cu viitorul în trecut: *Nu ştiam că peste cinci zile* ***murea/avea să moară.*** În italiană, acesta concurează cu trecutul condiţional: *Ha promesso che* ***tornava/sarebbe tornato*** *il giorno dopo*[17]. Cf. *Gramatica limbii române,* 2005: 429, Serianni, 1989: 395 şi *Grande Grammatica Italiana di Consultazione,* 1991: 78.) Ambele limbi utilizează, în registrul colocvial, un tip de imperfect cu valoare perfectivă de condiţional trecut, având numeroase nuanţe modale, nuanţe ce nu interesează în lucrarea de faţă: *Dacă mă* ***sunai*** *ieri, îţi* ***aduceam*** *cartea astăzi. Dacă veneai cu mine!, Mai bine mă* ***ascultai!,*** *Fără ajutorul colegilor mei* ***nu reuşeam.;*** *Vincenzo* ***doveva*** *essere qui; non capisco cosa gli sia successo*[18]*., Bastava fare un piccolo sforzo; ormai è troppo tardi*[19]. Acest imperfect este numit *imperfectul ireal* (*l'imperfetto irreale*) şi prezintă acţiunea ca nerealizabilă, proiectată în trecut şi văzută ca încheiată. [Cf. *Gramatica limbii române,* 2005: 431-432 şi *Grande Grammatica Italiana di Consultazione,* 1991: 82-83.], În cereri politicoase, imperfectul are valoare de prezent, concurând cu indicativul prezent şi cu condiţionalul prezent. Vorbitorul, vrând să comunice o dorinţă în prezent, o transferă în trecut şi o prezintă ca pe o aparentă renunţare, deşi o adresează totuşi: ***Doream*** *să vă rog ceva.,* ***Venivo*** *per parlarti*[20]. [Cf. Iordan, Guţu Romalo, Niculescu, 1967: 231 şi Serianni, 1989: 395.] În acest caz, imperfectul are sensul unui *optativ slăbit.* [Coteanu, 1993: 194.] Serianni subliniază că această valoare a imperfectului se mai utilizează şi atunci când vorbitorul doreşte să nege o realitate neplăcută, mai ales când se găseşte într-o situaţie jenantă. [Cf. Seriani, 1989: 395-396.] Variatele denumiri date acestui tip de imperfect ilustrează caracterul său atenuativ: *imperfectul modestiei* [Iordan, Guţu Romalo, Niculescu, 1967: 231.], *imperfectul atenuării* [Avram, 1986: 171 şi *Gramatica de bază a limbii române,* 2010: 254.], *imperfectul politeţii* [*Gramatica limbii române,* 2005: 431.], *imperfectul de atitudine* [*Ibidem.*]; *l'imperfetto di modestia* [Serianni, 1989: 395.], *l'imperfetto attenuativo* [*Grande Grammatica Italiana di Consultazione,* 1991: 82.] etc. Nu în ultimul rând, menţionăm o specie de imperfect cu valoare modală, a cărei valoare temporală este modificată: imperfectul utilizat în jocurile copiiilor. Este folosit în distribuţia rolurilor şi transpune lumea imaginară în realitate: *Eu* ***eram*** *mama, tu* ***erai*** *tata. Eu* ***făceam*** *mâncare, tu* ***veneai*** *acasă.; Adesso* ***volavo*** *e* ***cadevo.*** *Tu mi* ***aiutavi*** *e mi* ***soccorrevi***[21]***...*** Majoritatea specialiştilor români şi italieni susţin că acest tip de imperfect are valoare de prezent pentru că se poate înlocui cu prezentul indicativ. [Cf. Avram, 1986: 171, *Gramatica limbii române,* 2005: 430, Seriani, 1989: 395, *Grande Grammatica Italiana di Consultazione,* 1991: 81 etc.]. În *Structura morfologică a limbii române contemporane,* se precizează ca imperfectul utilizat în jocurile copiilor are valoare de condiţional perfect deoarece exprimă o acţiune ireală. [Cf. Iordan, Guţu Romalo, Niculescu, 1967: 231.] Mai potrivită pare a fi opinia lingvistului francez Maurice Grevisse, conform căruia această specie de imperfect ar sugera ideea de viitor. Fiind utilizat în faza preparativă a jocului, anunţă fapte viitoare. [Cf. Grevisse, 1975: 725.] Este adevărat că poate fi înlocuit cu un prezent indicativ, însă prezentul indicativ redă de foarte multe ori viitorul apropiat. De altfel, există şi o diferenţă în ceea ce priveşte numele dat imperfectului din jocurile copiilor.

---

[16] „Experienţa din trecut îl **învăţa/învăţase** că mânia nu este constructivă."
[17] „A promis că **se va întoarce** a doua zi."
[18] „Vincenzo **trebuia** să fie aici; nu înţeleg ce i s-a întâmplat."
[19] **Era de-ajuns** să fi făcut un mic efort; acum e prea târziu."
[20] „**Veneam** să-ţi vorbesc."
[21] „Acum eu **zburam** şi **cădeam.** Şi tu **îmi acordai primul ajutor.**"

BDD-A27339 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:25 UTC)

Grevise îl numeşte *l'imparfait préludique,* sugerând ideea de planificare a faptelor viitoare. Gramaticile italiene şi româneşti îl numesc *l'imperfetto ludico* [Serianni, 1989: 395, *Grande Grammatica Italiana di Consultazione,* 1991: 81.], *l'imperfetto stipulativo* [*Grande Gramatica Italiana di Consultazione,* 1991: 81.] sau *imperfect infantil* [*Gramatica limbii române,* 2005: 430.]. Toate aceste nume trimit cu gândul la ideea de joc, copilărie sau de transformare a lumii imaginare în realitate. Conchidem remarcând că valorile temporal-aspectuale contextuale văzute ca *deviaţii* de la trăsătura de bază a imperfectului se datorează, în principiu, schimbării valorilor modale.

Trăsăturile contextuale ale imperfectului, văzute ca *extensii* sau *deviaţii* ale valorilor de bază, se concretizează în anumite valori particulare, mult mai expresive, exploatate cu măiestrie de scriitori[22]. Capacitatea imperfectului de a reda simultaneitatea în trecut şi de a exprima acţiuni durative are drept consecinţă utilizarea de către autori a unei specii particulare de imperfect, numită în gramatici *imperfectul descriptiv* (*l'imperfetto descrittivo*): **It.:** ***Aveva*** *quella casetta un piccolo cortile dinanzi, che la* ***separava*** *dalla strada, ed* ***era cinto*** *da un murettino.* [p. 87] **Ro.:** *Căsuţa ei* ***avea*** *o curticică în faţă şi* ***era înconjurată*** *de un zid scund, ce o* ***despărţea*** *de stradă.* [p. 54]. [Cf. Seriani, 1989: 394-395 şi *Gramatica limbii române,* 2005: 428-429.] În *Gramatica limbii române,* se precizează că o specie a imperfectului descriptiv este *imperfectul pictural* sau *pitoresc.* Acesta prezintă o succesiune de evenimente, redate însă ca un tablou. F. Brunetière a remarcat, într-un articol privitor la stilul lui Alphonse Daudet, că utilizarea imperfectului în redarea unor acţiuni succesive are rolul de a prelungi durata lor şi de a le imobiliza sub privirile cititorului. Imperfectul pictural transpune în scris mijloacele expresive utilizate în domeniul picturii. [Cf. *Gramatica limbii române,* 2005: 429 şi Vianu, 1968: 81.] Specialiştii italieni sau francezi, consideră imperfectul pictural ca fiind o specie a imperfectului narativ, având valoare perfectivă. [Cf. Grevisse, 1975: 723 şi *Grande Grammatica Italiana di Consultazione,* 1991: 85.] Într-adevăr, această specie de imperfect poate fi încadrată şi în tipologia mai largă a imperfectului narativ deoarece prezintă o succesiune de procese încheiate, însă modul în care sunt redate îi îndreptăţesc pe autorii *Gramaticii* Academiei să îl considere o specie a imperfectului descriptiv. Următorul pasaj ilustrează valoarea sa expresivă: **It.:** *A quella vista, chi* ***si maravigliava,*** *chi* ***sagrava,*** *chi* ***rideva;*** *chi* ***si voltava*** *per informar quelli che* ***arrivavan*** *via via; chi* ***si fermava,*** *chi* ***voleva*** *tornare indietro, chi* ***diceva:*** *"avanti, avanti".* [p. 361] **Ro.:** *În faţa acestei situaţii, unii* ***se mirau,*** *unii* ***înjurau,*** *unii* ***râdeau,*** *unii* ***se întorceau*** *să anunţe pe cei ce* ***veneau*** *din urmă, unii* ***se opreau,*** *alţii* ***voiau*** *să se întoarcă înapoi, şi alţii* ***ziceau:*** *„Înainte! Înainte!"* [p. 229]. *Imperfect narativ* (*imperfetto* narrativo) apare adesea în scrierile literare pentru a fixa cadrul desfăşurării întâmplărilor. Verbele punctuale la imperfect îşi modifică valoarea aspectuală, imperfectul narativ având rolul de a dilata acţiunea. Există însă mai multe subtipuri ale acestei specii de imperfect, care se utilizează în anumite momente ale povestirii. *Imperfectul de deschidere* fixează cadrul iniţial al desfăşurării evenimentelor. Alternând cu perfectul compus (în română) sau cu perfectul simplu (în italiană), se întâlneşte foarte des în basme, dar şi în literatura cultă. Alessandro Manzoni recurge şi el la acest procedeu, descriind, cu destulă ironie, situaţia ţăranilor din Lombardia, în timpul ocupaţiei spaniole: **It.:** *Ai tempi in cui*

[22] Întrucât pasajele din acest paragraf necesită un spaţiu mai larg, vom utiliza exemple din corpus, a căror discuţie legată de modalităţile de traducere a imperfectului din italiană în română o vom relua în paragraful următor. Exemplele vor fi excerpate din Alessandro Manzoni, *I Promessi Sposi,* commento, note e apparato didattico a cura di V. Lazzarini - L. Rolla, Edizioni il capitello, Torino, 2006 şi din Alessandro Manzoni, *Logodnicii,* traducere şi prefaţă de Alexandru Balaci, Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1966, între paranteze vor fi menţionate doar paginile de unde au fost preluate citatele. Deoarece corpusul este constituit din fragmente în proză, nu vom avea în vedere utilizările particulare ale imperfectului în poezie, care pot fi variate, în funcţie de stilul fiecărui scriitor.

BDD-A27339 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:25 UTC)

accadero *i fatti che prendiamo a raccontare, quel borgo già considerabile,* ***era*** *anche un castello, e* ***aveva*** *per ciò l'onore d'alloggiare un comandante, e il vantaggio di possedere una stabile guarnigione di soldati spagnoli, che* ***insegnavan*** *la modestia alle fanciulle e alle donne del paese,* ***accarezzavan*** *di tempo in tempo le spalle a qualche marito, a qualche padre; e, sul finir dell'estate* ***non mancavan*** *mai di spandersi nelle vigne, per diradar l'uve, e alleggerire a' contadini le fatiche della vendemmia.* [p. 46] **Ro.:** *În timpul când* ***s-au întâmplat*** *însă faptele despre care ne-am apucat să povestim, acea aşezare, încă de pe atunci destul de mare,* ***era*** *chiar o cetate şi* ***avea,*** *în consecinţă, cinstea de a adăposti un comandament şi privilegiul de a avea o garnizoană locală de soldaţi spanioli, care* ***învăţau*** *fetele şi femeile din regiune să nu fie mofturoase,* ***mângâiau*** *din când în când spinarea vreunui bărbat sau a unui tată, iar spre sfârşitul verii* ***nu uitau*** *niciodată să cutreiere viile şi să rărească strugurii, ca să uşureze astfel ţăranilor truda culesului.* [p. 26] *Imperfectul de ruptură,* o altă subspecie a imperfectului narativ, apare în textele literare pentru a încetini ritmul desfăşurării evenimentelor. Caracterul imperfectiv al acestui timp verbal produce o dilatare a acţiunii, intrând în contrast cu dinamismul verbelor la perfect simplu. Deoarece o temă preferată a romanticilor era evocarea istoriei, Manzoni recurge adesea la această strategie pentru a descrie fapte din realitatea secolului al XVII-lea. Un exemplu elocvent îl constituie prezentarea situaţiei din Milano, în timpul ciumei din prima jumătate a veacului: **It.:** *Il terrore della contumacia e del lazzeretto* ***aguzzava*** *tutti gl'ingegni:* ***non si denunziavan*** *gli ammalati,* ***si corrompevano*** *i becchini e i loro soprintendenti; da subalterni del tribunale stesso, deputati da esso a visitare i cadaveri,* ***s'ebbero,*** *con danari falsi attestati. Siccome però, a ogni scoperta che gli riuscisse fare, il tribunale* ***ordinava*** *di bruciar robe,* ***metteva*** *in sequestro case,* ***mandava*** *famiglie al lazzeretto, così è facile argomentare quanta* ***dovesse*** *essere contro di esso l'ira e la mormorazione del pubblico, "della Nobiltà, delli Mercanti et della plebe", dice il Tadino;* ***persuasi****, com'****eran*** *tutti, che* ***fossero*** *vessazioni senza motivo, e senza costrutto.* [p. 812-813] **Ro.:** *Groaza de izolare şi de lazaret îi* ***îndemna*** *pe oameni la şiretenie: bolnavii* ***nu se denunţau,*** *groparii şi supraveghetorii lor* ***se lăsau*** *corupţi, funcţionarii inferiori ai tribunalului, delegaţi să cerceteze cadavrele,* ***eliberau,*** *pe bani, certificate false. Şi deoarece la fiecare fals descoperit tribunalul* ***poruncea*** *să se ardă lucrurile,* ***punea*** *casele sub sechestru şi* ***trimitea*** *familii la lazaret, este lesne de închipuit cât de mare* ***era*** *furia împotriva acestei instituţii şi cât de puternice vociferările populaţiei, „ale nobilimii, ale negustorilor şi ale plebei", spune Tadino,* ***convinşi fiind*** *că toate astea* ***erau*** *nişte şicane fără temei şi fără rost.* [p. 592-593]. Specialiştii italieni mai numesc imperfectul narativ *storico* sau *cronistico,* aceasta deoarece poate fi utilizat în locul perfectului simplu (în italiană) sau al perfectului compus (în română) pentru a înfăţişa fapte din realitatea istorică. [Cf. *Gramatica limbii române,* 2005: 428, *Grande Grammatica Italiana di Consultazione,* 1991: 85 ş. urm., Serianni, 1989: 395.] Atunci când redă frământările sufleteşti ale personajelor, imperfectul are valoare de prezent în trecut. În aceste situaţii, se utilizează adesea stilul indirect liber, prin care, spune Tudor Vianu, autorul *topeşte* vorbele personajelor în naraţiune: **It.:** *che Renzo finalmente, se non gli era accaduto nulla di sinistro,* ***dovrebbe*** *presto darle sue nuove; e se aveva trovato da lavorare e da stabilirsi, se (e come dubitarne?)* ***stava*** *fermo nelle sue promesse, perché* ***non si potrebbe*** *andare a star con lui?* [p. 679] **Ro.:** *că nu i se întâmplase nimic rău şi că o veste de la el* ***nu putea*** *să mai întârzie mult. Iar dacă îşi găsise de lucru şi se stabilise undeva şi dacă – oare cum să te îndoieşti? –* ***era*** *credincios jurământului făcut Luciei, de ce* ***n-ar putea*** *merge şi ele să stea cu dânsul?* [p. 426]. După cum se poate observa, imperfectul din acest pasaj alternează cu prezentul condiţional, exprimând simultaneitatea cu acesta, şi justifică valoarea de prezent în trecut conferită de specialiştii români. [Cf. *Gramatica de bază a limbii române,* 2010: 354 şi Vianu, 1968: 85.]

Verbele subliniate în pasajele redate în paragraful anterior relevă faptul că imperfectului din limba italiană îi corespunde, în mare măsură imperfectul românesc. Acesta este utilizat cu valorile de bază, acelea de a exprima simultaneitatea în trecut, proximitatea în trecut, caracterul aspectual durativ sau iterativ. Se observă, de asemenea, că,

BDD-A27339 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:25 UTC)

uneori, există corespondenţe între modurile nepersonale, precum gerunziul sau participiul, şi imperfect. Acest lucru se întâmplă deoarece verbele nepredicative exprimă acţiuni durative neîncheiate. Imperfectul utilizat ca prezent în trecut în completivele directe este întotdeauna tradus în română printr-un prezent indicativ: **It.:** *La moglie del sarto, ch'era la sola che si trovava lì presente, fa coragio a tutt'e due, le acqueta, si rallegra con loro, e poi, sempre discreta, le lascia sole, dicendo che* ***andava*** *a preparare un letto per loro; che* ***aveva*** *il modo, senza incomodarsi;* [p. 657] **Ro.:** *Nevasta croitorului, singura de faţă la această scenă, le spuse vorbe de încurajare, le linişti şi se bucură alături de ele, apoi, discretă, le lăsă singure, pretextând că* ***se duce*** *să pregătească un pat, întrucât de bine, de rău, va găsi ea cu ce să facă unul, deoarece* ***au*** *tot ce le trebuie pentru asta şi nu le-ar da nici o bătaie de cap* [p. 411]. Cele spuse într-un paragraf anterior referitor la funcţia imperfectului în completivele directe din română sunt confirmate de obţiunea traducătorului de a recurge la un indicativ imperfect atunci când în limba sursă este utilizat un conjunctiv imperfect: **It.:** *tutte queste circostanze messe insieme facevan pensare a Renzo che ci* ***fosse*** *sotto un mistero diverso da quello che don Abbondio aveva voluto far credere.* [p. 81] **Ro.:** *toate acestea îl făcură pe Renzo să creadă că la mijloc* ***era*** *o taină, sau, mă rog, cu totul altceva decât ceea ce voise a-l face să creadă don Abbondio.* [p. 48], **It.:** *persuasi, com'eran tutti, che* ***fossero*** *vessazioni senza motivo, e senza costrutto.* [p. 813] **Ro.:** *convinşi fiind că toate astea* ***erau*** *nişte şicane fără temei şi fără rost.* [p. 593]. Verbele la conjunctiv imperfect din italiană exprimă anterioritatea faţă de timpul verbal din regentă, tot aşa cum indicativul imperfect în română desemnează un proces anterior celui redat prin verbul din propoziţia regentă. Timpurilor trecute perfective ale indicativului în limba română, precum perfectul simplu (în construcţiile incidente) sau mai mult ca perfectul, îi corespunde adesea un imperfect în italiană: **It.:** *"Chi siete?"* ***domandava*** *con ansietà Lucia al ceffo sconosciuto e deforme: "Perché son con voi? Dove sono? Dove mi conducete?" "Da chi vuol farvi del bene,"* ***rispondeva*** *la vecchia, "da un gran... Fortunati quelli a cui vuol far del bene!"* [p. 571] **Ro.:** *– Cine eşti? o* ***întrebă*** *cu teamă Lucia pe bătrâna cu obrazul necunoscut şi respingător. De ce sunt cu dumneata? Unde mă duceţi? – La cineva care-ţi vrea binele,* ***răspunse*** *Bătrâna, la un mare... Fericiţi cei cărora le vrea binele!* [p. 351], **It.:** *Si voltò dunque, e, con l'altro braccio che gli* ***rimaneva*** *libero, andava trinciando e iscrivendo nell'aria certi saluti a guisa d'un nodo di salomone.* [p. 421] **Ro.:** *se întoarse, deci, şi cu braţul ce-i* ***rămăsese*** *liber începu să schiţeze prin aer nişte gesturi care ar fi vrut să fie de salut.* [p. 260]. Se observă că verbele traduse prin perfectul simplu în română exprimă acţiuni durative, însă normele de utilizare a timpurilor verbale din limba noastră stipulează că, în construcţiile incidente ce redau replicile personajelor, se foloseşte perfectul simplu, în timp ce în dialog – perfectul compus. [Cf. Iordan, Guţu Romalo, Niculescu, 1967: 233.] Verbele la imperfect traduse prin mai mult ca perfect exprimă anterioritatea faţă de un verb la perfect simplu, obţiunea traducătorului de a recurge la acest timp verbal este justificată. Probabil că autorul a utilizat imperfectul în locul mai mult ca perfectului deoarece forma verbală din urmă este greoaie şi nu conferă dinamism acţiunii. Există însă şi verbe la perfect simplu, traduse în română prin imperfect: **It.:** *Non far caso dell'intimazione ribalda né delle minacce, e fare il matrimonio, era un partito, che* ***non volle*** *neppur mettere in deliberazione.* [p. 76] **Ro.:** *Să nu ia în seamă nici ordinul mârşav, nici ameninţările şi să celebreze căsătoria era o atitudine la care nici* ***nu voia*** *să se gândească.* [p. 43]. În această frază, mai potrivit este imperfectul deoarece redă frământările sufleteşti ale personajului. Mai mult, autorul însuşi continuă pasajul printr-un imperfect (vezi şi pasajul citat la imperfectul de ruptură, unde se utilizează un perfect simplu în relaţie cu verbe la imperfect). O altă problemă o constituie traducerea imperfectului cu valoare de viitor în trecut, printr-un viitor I sau un viitor în trecut: **It.:** *ora temeva il giorno, che* ***doveva far****lo* ***vedere*** *a' suoi così miserabilmente mutato;* [p. 583*]* **Ro.:** *ba se temea de lumina zilei care îl* ***va arăta*** *alor săi schimbat în mod atât de nevrednic;* [p. 363]; **It.:** *chi m'avrebbe detto che mi menavano da colui che mi* ***doveva menare*** *a trovarmi con voi, il giorno dopo?*

BDD-A27339 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:25 UTC)

[p. 413], **Ro.:** *Cine mi-ar fi spus că mă duceau spre cel care a doua zi* ***avea să mă trimită*** *la tine?* [p. 446]. În aceste fraze este utilizată perifraza verbală *dovere+infinitiv,* care exprimă posterioritatea. Se întâlnesc însă şi cazuri în care, un condiţional prezent este tradus în română printr-un imperfect cu valoare de viitor în trecut: **It.:** *Don Abbondio in vece non sapeva altro ancora se non che l'indomani* ***sarebbe*** *giorno di battaglia;* [p. 76] **Ro.:** *Don Abbondio, însă, nu ştia nimic altceva decât că adoua zi îl* ***aştepta*** *o zi de bătălie,* [p. 43]. Nu în ultimul rând, menţionăm şi situaţii în care unui imperfect cu valoare modală în limba sursă îi corespunde un condiţional prezent sau trecut, în limba ţintă: **It.:** *e che dell'ingiuria, lui meno d'ogni altro,* ***aveva diritto*** *di farsi punitore.* [p. 781] **Ro.:** *Şi el, mai puţin ca oricare altul,* ***ar avea dreptul*** *să pedepsească.* [p. 498]; *eran dipinte certe figure lunghe, serpeggianti, che finivano in punta, e che, nell'intenzion dell'artista, e agli occhi degli abitanti del vicinato,* ***volevan*** *dir fiamme; e, alternate con le fiamme, cert'altre figure da non potersi descrivere, che* ***volevan*** *dire anime del purgatorio:* [p. 48] **Ro.:** erau zugrăvite nişte fâşii lungi şi şerpuitoare, ascuţite la vârf, şi care, în intenţia artistului şi pentru ochii locuitorilor din împrejurimi, **trebuiau** să fie flăcări, iar printre aceste flăcări se zăreau alte imagini, ce nu se pot descrie, care **ar fi vrut** să fie suflete din purgatoriu: [p. 27]. În ultimul exemplu, există două verbe la imperfect cu valoare de condiţional trecut, însă acestea sunt traduse diferit, probabil pentru a se evita repetiţia. Cel mai adesea, conjunctivul imperfect din italiană are drept corespondent indicativul imperfect cu valoare modală din română. În astfel de situaţii, conjunctivul imperfect apare după conjuncţia *se,* „dacă": **It.:** *volgeva in tanto la faccia all' indietro, torcendo insieme la bocca, e guardando con la coda dell'occhio fin dove poteva* ***se*** *qualcheduno* ***arrivasse****;* [p. 53] **Ro.:** *întoarse capul, strâmbându-şi gura în aceeaşi direcţie şi privind înapoi cu coada ochiului, cât mai departe putea****,*** *ca să vadă* ***dacă venea*** *cineva;* [p. 32], **It.:** *E di tali speranze, ne parlava e ne riparlava alla figlia, per la quale non saprei dire* ***se fosse*** *maggior dolore il sentire, o pena il rispondere.* [p. 679] **Ro.:** Despre *aceste speranţe vorbea mereu cu fiică-sa, şi n-aş şti să vă spun* ***dacă*** *Lucia* ***simţea*** *o durere mai mare când asculta vorbele acestea sau când răspundea la ele.* [p. 426].

Din analiza modului de manifestare al imperfectului în română şi în italiană putem desprinde câteva concluzii. Imperfectul caracterizează limbile romanice, existând unele corespondenţe între acesta şi alte nuanţe ale trecutului din celelalte limbi. Imperfectul din limbile română şi italiană se caracterizează prin valori de bază şi contextuale similare, neconcordanţe apărând atunci când, în propoziţiile completive directe, imperfectul din italiană redă un prezent în trecut, iar în română se utilizează prezentul indicativ. În ceea ce priveşte traducerea imperfectului din italiană în română, neconcordanţele apar atunci când imperfectul din limba sursă este utilizat cu valori contextuale văzute ca deviaţii de la trăsătura de bază.

BIBLIOGRAFIE

Avram, Mioara, 1986. *Gramatica pentru toţi,* Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., p. 171.
Battaglia S. Perniconi V., 1965. *La Grammatica Italiana,* Torino, Loescer, p. 371.
Coteanu, Ion, 1993. *Gramatica de bază a limbii române,* Editura Bucureşti, Garamond, p. 193-194.
Dardano, Maurizio, Trifone, Pietro, 1996. *La Lingua Italiana,* Bologna, Zanicheli, p. 242.
*** 1991. *Grande Grammatica Italiana di Consultazione,* vol. II, Bologna, p. 73-87.
*** 2005. *Gramatica limbii române,* vol. I, Bucureşti, Editura Academiei Române, p. 425-432.
*** 2010. *Gramatica de bază a limbii române,* Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic Gold, p. 253-254.
Grevisse, Maurice, 1975. *Le Bon Usage, é*ditions J. Duculot, S.A. Gembloux (Belgique), p. 722-725.

BDD-A27339 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:25 UTC)

Iordan, Iorgu, Guţu Romalo, Valeria, Niculescu, Alexandru, 1967. *Structura morfologica a limbii române contemporane,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, p. 231.
Irimia, Dumitru, 1997. *Gramatica limbii române,* Iaşi, Editura Polirom, p. 231232.
Reinheimer-Rîpeanu, Sanda, 2001. *Lingvistica romanică,* Bucureşti, Editura All, p. 252.
Săteanu, Cornel, 1980. *Timp şi temporalitate în limba română contemporană,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, p. 44, 101.
Serianni, Luca, 1989. *Grammatica Italiana. Italiano commune e Lingua Letteraria,* Torino, Utet, p. 394-396.
Vianu, Tudor, 1968. „Problema stilistică a imperfectului", în *Studii de stilistică,* Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, p. 81, 85.

BDD-A27339 © 2017 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 07:08:25 UTC)